

УДК 1 (091). 033

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.1.11>**Савицька Інна Миколаївна**

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-3795-0427

Стадник Борис Миколайович

аспірант кафедри філософії та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, Україна
orcid.org/0009-0008-7988-2005

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ПЛАТОНА

Актуальність проблеми. Соціально-філософської концепції справедливості Платона орієнтована на пошук оптимального сприйняття форми державного співжиття людей, «ідеальної держави». Саме у такій державі найповніше реалізується головний принцип соціального буття – принцип справедливості.

Мета дослідження полягає у виокремленні основних морально-етичних цінностей справедливості у праці Платона «Держава» як регулятора соціального буття.

Методологічною основою дослідження являються філософські методи і принципи пізнання, системний підхід, структурно-функціональний підхід, аналітичний, історико-логічний і ретроспективний, що забезпечило розкриття взаємозв'язків і взаємовідносин базових складових соціально-філософського виміру справедливості.

Результати дослідження. Вивчивши теорію справедливості у різних соціальних процесах, ми прийшли до розуміння, що справедливість Платон подає у найрізноманітніших вимірах, зокрема: здатності віддавати кожному належне; мистецтво приносити користь друзям та шкоду ворогам, а також здатність нікому та ні чому не шкодити тощо. У такому розумінні справедливість передбачає такий стан суспільного життя, в якому кожен, займаючись своєю справою, отримує йому належне. З іншого боку, на думку Платона, психологічні та моральні аргументи, не розв'язують проблеми справедливості в суспільстві. Більш результативним щодо означеної проблеми є можливість наближення людини до реального життя. Воно досягається шляхом розв'язання таких питань як поділ праці, розмежування людей на соціальні верстви, відносини власності, організація влади тощо. На протязі усієї праці «Держава» Платон показує що саме поділ праці є головною причиною розмежування суспільства на соціальні верстви та їх похідні, зокрема ціннісні характеристики тощо. Справедливість для Платона є однією з чотирьох основних добродітностей (поряд із мудрістю, мужністю і стриманістю). Ці добродітності втілюються в ідеальній державі, де кожен клас сприяє досягненню загального блага, а справедливість зобов'язує їх щоб жоден клас не прагнув до перевищення своїх прав або втручання в інші сфери. З іншого боку, справедливість для Платона – це стан гармонії, в якому кожен виконує свою власну функцію. Це ідеал, до якого потрібно прагнути в суспільстві та в душі індивіда, забезпечуючи таким чином добробут і порядок. Справедливість є, по суті, відображенням ідеї порядку в світі як у соціальному, так і в індивідуальному вимірі. Головною причиною руйнації суспільних звичаїв, установок, Платон вбачав у «власницьких потягах людей». Пошук основ співжиття багатих і бідних, мінімізації конфліктів можливе шляхом узгодженості їх інтересів, цінностей, що призводить до соціальної злагоди багатих верств населення, особливо воїнів та правителів. Платонове розуміння справедливості – допускає нерівність у владі та привілеях, не називаючи таку нерівність несправедливою. З іншого боку, справедливість тісно пов'язана з існуванням держави та процесами життєдіяльності в суспільстві.

Ключові слова: справедливість, держава, несправедливість, добродітність, благо, інтереси, суспільні звичаї.

Вступ. У сучасному глобалізованому світі актуалізується така основоположна ціннісна складова людського буття як справедливість. Прагнення різних державців як тепер, так і в історичному минулому до справедливості поставало ціннісною основою людської життєдіяльності. Про неї мріяли і намагалися визначити її сутність мислителі різних епох. Поняття справедливості багатогранне і багатоаспектне, воно є регулятором фундаментальних основ суспільного розвитку. В цьому контексті доцільним є історико-філософське його осмислення. У своїй сутності, етична справедливість Платона, пов'язана із улаштуванням держави, яка є найважливішою формою організації суспільного буття.

Метою дослідження є концептуалізація основних морально-етичних цінностей справедливості як регулятора соціального буття у праці Платона «Держава».

Об'єктом дослідження є розкриття справедливості у філософії Платона.

Предметом є концептуалізація справедливості у праці Платона «Держава».

Мета і предмет роботи визначили завдання:

- концептуалізація справедливості у філософії Платона;
- виокремити основні морально-етичні цінності справедливості у праці Платона «Держава», як регулятора соціального буття;
- виокремити роль справедливості у державному устрої.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Авторська концепція сформульована в суворій відповідності з фундаментальними положеннями класичної і сучасних теорій та підходів розроблених відомими філософами. Ідея справедливості досліджувалась протягом всієї історії філософської думки. Зокрема: Платоном, Аристотелем, Гегелем Г. В. Кантом, Марксом, представниками сучасної зарубіжної філософії політики та права Гаєком Ф., Дарендорфом Р., Нозіком Р., Ролзом Д. тощо. Одна з найбільш відомих спроб сформулювати раціональні принципи справедливості належить американському філософу Дж. Роулзу. Так, у своїй праці «Теорія справедливості» Дж. Роулз переглядаючи класичні теорії Дж. Лока, Ж. Ж. Руссо та учення Канта розробляє теорію справедливості. В основі його теорії: – лише добровільна згода громадян постає джерелом законності політичної влади. Усе це виражається у вигляді договору щодо узгодженості суспільних інтересів між владою і народом. Громадяни як зацікавлені суб'єкти виражають та узгоджують суспільні інтереси. Мотиватором до соціальної справедливості має бути інтерес громадян який передбачатиме зростання долі їх вигод, а це відповідно веде до зменшення загальної вигоди – отриманої від співробітництва [6].

Значний внесок у сучасне розуміння справедливості зробили українські філософи, політологи, юристи. Так, Житник О. О. «ідентифікує справедливість» залежно від історичної епохи. Водночас, він показує що підходи до сутнісного його розуміння залежить від суспільних відносин [2, с. 65]. Інший дослідник, Пасічніченко С. В. зазначає, що реалізація державних соціальних програм має бути побудовано на відповідних принципах соціальної справедливості [3, с. 59].

Антига Пашаєва проводить філософський і правовий аналіз справедливості. Зокрема вона зазначає, що принцип справедливості є однією із відмінних рис моралі. Справедливість вона поділяє на кілька категорій, у їх основі регулюючі відносинами права. З іншого боку, справедливість створює «морально-етичні цінності в суспільно-політичних, економічних питаннях» тощо [4, с. 45].

Горбенко К. П. показує, що кожна історична епоха породжує свої власні уявлення про феномен справедливості. Побудова справедливого суспільства має здійснюватися на основі людської раціональної сутності. Відповідно інститути, які виникають в результаті суспільного договору мають «бездоганно» підпорядковуватися принципам справедливості [1, с. 2].

В соціальній та політичній філософії, філософії моралі та права цю проблему розглядали А. Єрмоленка, Г. Заїченка, С. Головатого, Я. Любимого, В. Ляха, О. Хоми, С. Пролеєва, Л. Ситніченко. Були використані розвідки відомих західних філософів Дж. Ролза, Дж. Л. Коена, Е. Арато, Ю. Габермаса, А. Гонета, О. Гьофе, Г. Ломана, А. Сена, Ч. Тейлора, Е. Тугендгата, Р. Форста, однак системне осмислення справедливості у філософії Платона потребує більш глибокого аналізу.

Для задоволення дослідницьких завдань було застосовано метод компаративного аналізу, аналітичний, історико-логічний і ретроспективний, що забезпечило розкриття взаємозв'язків і взаємовідносин базових складових соціально-філософського виміру справедливості.

Результати дослідження. Природа справедливості та несправедливості, на думку Платона, розкривається в «державі», або в її «окремому громадянину». Ціннісним, в контексті нинішнього часу, постає як світоглядний, так і «поведінковий механізм», який необхідно переосмислити правителям сучасної рф – країни агресора. Оскільки як справедлива людина так і справедлива держава не мають «втручатися у справи один одного», вони «упорядковують» своє власне внутрішнє життя, є сама собі господарем та своїм власним законом, а також перебуває у мирі з собою. Несправедливість має бути боротьбою трьох начал: агресії, втручання та повстання частини душі проти цілого, утвердження незаконної влади. В державі майбутнього для ефективного управління необхідно створити таке життя, яке буде іншим та кращим за життя звичайного правителя. Отже, в сучасному глобалізованому світі актуалізується основоположна ціннісна складова людського буття як справедливість. Прагнення різних державників як тепер, так і в історичному минулому до справедливості поставало ціннісною основою людської життєдіяльності. Про неї мріяли і намагалися визначити її сутність мислителі різних епох. Поняття справедливості багатогранне і багатоаспектне, воно є регулятором фундаментальних основ суспільного розвитку. В цьому контексті доцільним є історико-філософське осмислення справедливості щодо проблем розвитку людського соціуму. У своїй сутності, етична справедливість Платона, пов'язана із улаштуванням держави, яка є найважливішою формою організації суспільного буття.

Соціально-філософська концепція Платона у праці «Держава» орієнтована на пошук оптимального сприйняття форми державного співжиття людей – «ідеальної держави», де найповніше реалізується головний принцип соціального буття – принцип справедливості, який філософ подає у найрізноманітніших вимірах, зокрема: «здатності віддавати кожному належне»; мистецтво «приносити користь друзям та шкоду ворогам» тощо. У такому розумінні справедливість передбачає організацію суспільного життя, де кожен займаючись своєю справою «отримує йому належне». З іншого боку, на думку Платона у суспільстві психологічні та моральні аргументи не розв'язують проблеми справедливості. Водночас, у своїй сутності вона надає можливість найбільш «наблизитись людині до реального життя», що досягається шляхом розв'язання таких питань як поділ праці, розмежування людей на соціальні верстви, відношення до власності, організації влади тощо. У такому вираженні справедливість полягає в тому, щоб кожен займався своєю справою. Він пише, що місто буде справедливим, або ж праведним, коли торговець, чорнороб, опікун – кожен «робитиме своє діло», не втручаючись у справи інших верств населення. Подібне розуміння справедливості мало місце й у стародавніх греків – радше відчуття всесвіту в основі якого гармонія, її можна назвати релігійним, або ж етичним світосприйняттям. Згідно з цією теорією кожна людина і кожна річ мають своє визначене місце і визначену функцію та межі. А там де є бажання переступити ці межі виникає супротив та боротьба. Ця теорія пов'язана із уявленням про долю або необхідність. Дотична вона й до натуралістичного розуміння закономірностей існування небесних тіл, астрального культу стародавніх предків. Означене постало джерелом віри як у надприродний, природний, так і людський закон. Космогонічне й натуралістичне розуміння справедливості, на нашу думку, постає основою до концепції дотримання природного права, яке є «праведністю». А тому, «справедливість», як вона вживається нині в правосудді, ближче до Платонові концепції, ніж та, що розуміється в політичних процесах, оскільки сутнісне майже ототожнюється із законом і все більш пов'язана головню з правами власності, які не мають нічого спільного із рівністю. Запропоноване розуміння справедливості на початку праці полягає у «сплачуванні боргів». Хоч у подальшому означене визначення було відкинуте, оскільки допускає «нерівність у владі та привілеях». Причому подібна нерівність не називається несправедливістю. Опікунам або ж правителям належить вся влада, оскільки вони наймудріші члени громади, а «несправедливість» виникає там де були люди «мудріші за цих опікунів». І тому, у Платона

передбачено просування громадян вище або ж нижче по ієрархії. Важливим у цьому процесі постає подвійна перевага походження та виховання людей, що дозволяє окремим із них займати відповідні посади, тобто підносити дітей опікунів вище й нижче над дітьми інших людей. Виокремлені складові справедливості зорієнтовані на осмислення сутнісних особливостей співжиття й організації суспільного буття. На протязі усієї роботи «Держава» Платон показує що саме поділ праці є головною причиною розмежування суспільства на соціальні верстви та їх похідні, зокрема їх ціннісні характеристики тощо. Так, для ремісників, воїнів, правителів – поняття справедливості є різним. Але загальна справедливість пануватиме там, де кожен буде займатися своєю справою. Зокрема, ремісник має працювати, воїн захищати державу, а правителі мають нею керувати. Водночас, перехід з однієї соціальної верстви до іншої є справою небажаною, але й можливою. Хоча останнє, у своїй сутності, є згубним для суспільства, коли ремісник стане управляти державою, а правитель зробиться воїном. Для підтримування існуючого стану в суспільстві Платон обґрунтував систему виховання.

Варто відзначити, що головною причиною руйнації суспільних звичаїв та установок, Платон вбачав у «власницьких потягах людей». Пошук основ співжиття багатих і бідних, мінімізування конфліктів можливе шляхом узгодженості їх інтересів, цінностей, що призводить до соціальної злагоди багатих верств населення, особливо воїнів та правителів. Для забезпечення такого процесу необхідним є «зрівняння власності вищих верств населення», по іншому, їх «усуспільнення». І як результат, подібне зробить «суперечки між ними не суттєвими», що мінімізує випадки «непокори нижчих класів», та «забезпечить жадану соціальну гармонію». У кожній державі, на думку Платона, є дві держави: «державу бідних» та «державу багатих». Між ними завжди виникають конфлікти. Запобігти їм може лише держава з гармонійно налагодженими механізмом управління. Вони мають оптимізувати суспільні інтереси. З іншого боку, справедливість передбачає існування або добре влаштованої держави або ж традиційної, або ж держави що ставить завдання здійснити якийсь етичний ідеал. У такому вираженні справедливість розкривається у тому, щоб «кожен має займатися своєю справою. Останнє розуміється як справа батька, або його особисті вподобання, або оцінка державою його придатності до певної діяльності.

В соціальному процесі Платон виокремлює різні вияви справедливості. Так, в одному із них, вона постає як життєдайна сила. Він пише, що «той хто відчуває за собою жодної несправедливості» «відчуває за собою надію...добру годувальницю», вона «плекає душу того хто живе в справедливості й святості» та є «годувальницею його старості та є супутницею його життєвої подорожі» [5, с. 8]. В іншому вияві справедливість розкривається в тому, щоб «говорити правду і віддавати борги», далі вказується «повернення боргу – справедлива річ» [5, с. 9]. Особливою є думка щодо повернення боргів ворогові. Так, на питання чи вороги мають отримувати назад те, що ми їм винні? Уособлюючи морально-етичну та ціннісну складову зазначається, «винен ворогові те, що йому належить», а йому належить «зло» [5, с. 10]. Отже, справедливість «це віддавати кожній людині те, що їй належить», саме це він «назвав боргом». З іншого боку, справедливість «це мистецтво», яке «дає добро друзям і зло ворогам». І вартує уваги питання «якими діями», чи «заради якого результату справедлива людина здатна завдати найбільшої шкоди своєму ворогові» й «принести найбільшої користі своєму товаришові». Отже, справедливість «може бути корисною як під час миру, так і під час війни» [5, с. 11]. Регулятором справедливості у мирний час є «договори», які у своїй сутності зорієнтовані на побудову партнерських взаємовідношень.

В діалогічній формі виокремлюючи морально-етичну складову справедливості Платон ставить низку питань і відповідей «чи справедливо завдавати шкоди тим, хто не робить нічого поганого?» [5, с. 13], звичайно, – «ця доктрина є аморальною» [5, с. 14]. А чи «повинні робити добро справедливим і завдавати шкоди несправедливим?». Так, він зазначає, що «справедливо робити добро ... друзям» і «шкодити нашим ворогам». Справедливо «поза сумнівом», «людина повинна завдавати шкоди як лихим людям», так «своїм ворогам». У такому розумінні справедливість виступає людською чеснотою: коли людина не може зробити інших

людей несправедливими [5, с. 15]. Оскільки, «добра людина, за допомогою своїх чеснот» не може зробити інших людей несправедливими. У своїй сутності справедливість є «добро». А нашкодити іншому «це вчинок несправедливої людини». Платон не погоджується із думкою, що добро – це «борг», який «справедлива людина» має «перед своїми друзями», водночас «зло» розуміється як «борг», який вона має перед своїми ворогами [5, с. 16]. Виокремлюючи важливість морально-етичного розуміння справедливості, він зазначає, що вона «дорожча за більшість золотих монет» [5, с. 17]. З іншого боку, помилковою є думка, що справедливість є «інтерес сильнішого» [5, с. 18].

Значне місце у філософії Платона належить морально-етичному розумінню справедливості, оскільки вона гармонізує інтереси, цілі, цінності та виокремлює управлінські відносини в державі. Так, у різних формах правління державою «робляться», закони з огляду на «інтереси уряду» [5, с. 20] і ці закони «прийняті ними для задоволення своїх владних інтересів», є тією справедливістю, «яку вони забезпечують своїм підданим», а тих «хто їх порушує, карають як порушників закону». Отже, у всіх державах має існувати «один принцип справедливості», побудований на «інтересі уряду» по іншому, – «інтересі сильнішого» втіленого в законах, які мають виконувати «піддані» [5, с. 21]. Водночас, справедливість не має служити суто «інтересам сильнішого», оскільки передбачає – «послуг» підданих до виконання наказів». А тому, і правитель має віддавати розпорядження «не в своїх інтересах», а в інтересах громадян. Цим забезпечить інтереси «підпорядкованих», як результат, «усі мають йому підкорятися» [5, с. 22]. Справжні правителі держави «ніколи не вважають своїх підданих за «овець», і своїми рішеннями не мають дбати про «власну вигоду» [5, с. 26]. Їй роблячи «добро іншим» вони діють в «інтересах сильнішого». Насправді справедливі люди і правителі мають «забезпечувати і дбати про інтереси підданих». Але в дійсності, «несправедливі люди завжди панують над істиною простими та справедливими» [5, с. 27]. Як правило, «справедливий завжди програє у протистоянні з несправедливим» перш за все у приватних угодах, там де «несправедливий є партнером», то він «завжди отримує більшу частку». Подібно й у відношеннях із державою «справедлива людина заплатить більше за несправедливу». А коли можна отримати від держави, то «перша людина найчастіше не отримує нічого», а «друга – багато всього». Виокремлюючи морально-етичну роль державних працівників, їх важливість і значення Платон зазначає, коли вони займають державну посаду, то справедливим є той «хто нехтує своїми справами» і, «зазнає інших втрат», проте «нічого не отримує за це від громадськості». Окрім того його починають «ненавидіти» навіть друзі та знайомі, за те, що «він відмовляється обходити закони заради їхніх інтересів». І все це «відбувається навпаки, коли посаду отримує несправедливий чоловік». Водночас, істинний митець, тобто правитель «турбується не про власні інтереси», він завжди думає про інтереси своїх підданих [5, с. 31]. А для того, щоб правителі мали бажання правити, «їм потрібно платити одним із трьох способів; грошима, шаную чи покаранням за відмову». З іншого боку, на можновладців «має бути покладена відповідальність», вони «мають бути готовими служити громаді через страх покарання», оскільки «істинний правитель за своєю природою призначений дбати не про власні інтереси, а про інтереси своїх підданих» [5, с. 32]. В цілому вважається «більш правильним життя праведної та справедливої людини», «справедливість є чеснотою», а «несправедливість» недоліком [5, с. 33]. Підсумовуючи Платон зазначає, що справедлива людина «не бажає» більшого, «ніж має їй подібна людина», але «бажає більшого, ніж їй неподібна». З іншого боку, с несправедлива людина «бажає більшого, ніж їй подібна і неподібна» [5, с. 35]. В своїй сутності справедлива людина подібна до мудрих й добрих, а несправедлива – до злих і неосвічених [5, с. 37]. Отже, справедливість це чеснота й мудрість, а несправедливість – недолік, невігластво [5, с. 38]. В такому розумінні справедливості сильніша та могутніша за несправедливість. А тому, справедлива держава найкраща і найдосконаліша. На предмет того, чи може держава, армія, або банда лиходійників «взагалі функціонувати», якщо «вони завдаватимуть шкоди одне одному?» Відповідь була однозначною «ні» [5, с. 39]. А якщо «вони утримуються від того, щоб завдавати шкоди одне одному», то «разом зможуть діяти ефективніше». Як результат, несправедливість породжує ненависть

і боротьбу, а справедливість «породжує гармонію та дружбу». Більш того, несправедливість у своїй сутності де б вона не існувала, серед рабів чи серед вільних «хіба ... не змусить ненавидіти» одне одного, їх зробить нездатними до спільних дій [5, с. 40]. Так, для прикладу, «несправедливість» між двома людьми може привести до того, що вони можуть конфліктувати, або ж «посваритися» чи «побитися». З іншого боку, несправедливість спонукає людину до помилкових дій та вчинків, оскільки в своїй сутності конфліктує сама з собою, а по друге стає «ворогом собі і справедливим людям». В цілому, несправедлива людина буде «ворогом богів», а справедлива їхнім другом. Отже, справедливі люди «мудріші», «кращі та здібніші», за несправедливих, водночас, «несправедливі нездатні до спільних дій». В цілому, несправедливість «не може бути більш кориснішою за справедливість» [5, с. 44].

Водночас, Платон зазначає, що природу справедливості і несправедливості «ще не було з'ясовано», але її сутність прописано в законі. Справедлива людина і несправедлива людина «йдуть однією дорогою», слідуючи своїм інтересам, які вони вважають «особистим благом» [5, с. 47] і лише «силою закону їх можна повернути на шлях справедливості». Чеснота є «важким і виснажливим тягарем», тоді як «задоволення від пороків і несправедливості отримати легко» [5, с. 53]. Принципом, за яким люди мають обирати справедливість є осмислення несправедливості, коли її «викриємо разом з обманною і видимістю справедливості», що буде «розумно стосовно як богів», так і людей [5, с. 55]. У своїй сутності справедливість це діалектична єдність блага підданих та інтересу сильніших, вона належить до «вищого класу благ», які є бажаними для повноцінного функціонування людини і суспільства «не тільки заради них самих – як от зір чи слух, знання чи здоров'я, чи будь яке інше реальне та природне благо», а й для повноцінної їх діяльності [5, с. 57].

Справедливість іноді розглядають як чесноту окремої людини, або держави [5, с. 59]. Так природа справедливості та несправедливості, зазначає Платон, розкривається в «державі», або в її «окремому громадянині». Оскільки жодна людина не є самодостатньою, з потреб людства для їх реалізації виникає держава. З цією метою, для реалізації багатьох потреб, необхідно багато правителів. Людські потреби у Платона мають певні різновиди. Так, найбільшою людською необхідністю є їжа, яка є умовою нашого життя та існування. Другою необхідністю є житло, третьою одяг» тощо. Тут виокремлюється і причини війни, які походять від «усіх бід у державах» як «приватних так і публічних» [5, с. 60].

Ціннісним постає поведінковий механізм, який необхідно зреалізувати правителям сучасної рф – країни агресора. Так, Платон зазначає, що справедлива людина «не дозволяє ... втручатися у справи один одного... вона упорядковує своє власне внутрішнє життя, є сама собі господарем та своїм власним законом, а також перебуває у мирі з собою» [5, с. 158]. Далі вказується, що несправедливість має бути боротьбою трьох начал: агресії, втручання та повстання частини душі проти цілого, утвердження незаконної влади. Як результат, робиться умовивід – «справедливі вчинки породжують справедливість», «несправедливі – несправедливість». Становлення справедливості передбачає утвердження гармонізації управлінських відносин, в той час, як несправедливість «породжує стан речей», який суперечить «природному порядку» [5, с. 159].

Платон зазначає, що в державі майбутнього для ефективного управління необхідно правителям створити таке життя, яке буде іншим та кращим за життя звичайного правителя. Тоді ми «отримаємо добре впорядковану державу», оскільки лише в державі яка пропонує морально-етичні цінності людина буде насправді багатою «не сріблом та золотом», а «чеснотами та мудрістю». Якщо бідні та «охочі отримати свою особисту вигоду», підуть управляти державними справами, думаючи, що таким чином зможуть «вкрасти собі головне благо», – «порядку ніколи не буде» [5, с. 251]. Отже, у діалозі Платона «Держава» однією з центральних тем є справедливість. Він ставить питання що таке справедливість, і, водночас, намагається в діалогічній формі віднайти відповідь як на рівні індивіда, так і на рівні суспільства.

Справедливість у Платона розкрито алегоричними моделями, з іншого боку вона їх гармонізує. У державі роль справедливості зводиться до того щоб кожна частина суспільства виконувала свою функцію, відповідно «своїєї природи». Це можна порівняти з гармонією

в організмі: коли всі частини працюють згідно з їхніми функціями, подібно має функціонувати здорове і справедливе суспільство. Модель ідеальної держави полягає в тому, що суспільство ділиться на три основні класи: правителі (філософи-царі), які повинні керувати на основі знання й мудрості; воїни, що відповідають за оборону і підтримання порядку; продуценти (ремісники, селяни, торговці), які займаються виробництвом і забезпеченням матеріальних потреб суспільства.

Справедливість, на думку Платона, досягається тоді, коли кожен клас без втручання в справи інших виконує свою функцію. З іншого боку, справедливість має бути у душі індивіда. Душа людини складається з трьох частин: розуму, що відповідає за мудрість та пізнання; духовної частини – пов'язаної з емоціями, прагненнями до слави та честі – відповідає за відвагу; бажаннями, які пов'язані з фізичними потребами, такими як їжа, матеріальні блага тощо. Для індивіда справедливість – це стан, коли три частини душі перебувають у гармонії. Розум повинен керувати бажаннями та емоціями, а дух допомагати розуму, коли це необхідно. В сукупності означені складові як для індивіда, так і держави мають подібних характер.

У подальшому, ідея справедливості розкривається через «алегорії печери». У такій формі Платон описує людей, які все своє життя проводять в печері, вбачаючи лише тіні реальних об'єктів на стіні. Водночас, філософи – це ті, хто вийшов із печери і побачив істинний світ, світ ідей. Лише вони можуть справедливо управляти державою, оскільки здатні бачити істину, а не лише її тіні. А тому, у міфі про Атлантиду та золоте серце Платон вводить образ правителя, який володіє "золотим серцем", він настільки відданий служінню суспільству, що не допускає жодної корупції або ж іншої користі. В цілому, справедливість для Платона є однією з чотирьох основних добродітностей (поряд із мудрістю, мужністю і стриманістю). Ці добродітності втілюються в ідеальній державі, де кожен клас сприяє досягненню загального блага, а справедливість зобов'язує їх до того, щоб жоден клас не прагнув до перевищення своїх прав або ж втручання в громадське життя.

Висновки. Справедливість для Платона – це стан соціальної гармонії, в якому кожен виконує свою власну функцію, не намагаючись «зазіхати» на функції інших. Це ідеал, до якого потрібно прагнути як в суспільстві так і в душі індивіда, забезпечуючи таким чином добробут і порядок. Вона є по суті, відображенням ідеї порядку в світі як у соціальному, так і в індивідуальному вимірі. Головною причиною руйнації суспільних звичаїв, установок, Платон вбачав у «власницьких потягах людей». Пошук основ співжиття багатих і бідних, мінімізування конфліктів можливе шляхом узгодженості їх потреб, інтересів, цінностей, що призводить до соціальної злагоди всіх верств населення, особливо воїнів та правителів. Платонове розуміння справедливості – допускає нерівність у владі та привілеях, не називаючи таку нерівність несправедливою. З іншого боку він вважає, що реалізація справедливості можлива за наявності ефективної держави, в основі її управлінської діяльності є морально-етичні цінності. Держава є необхідною умовою для забезпечення справедливості, як для окремої особи, так по відношенню до суспільства в цілому. У зв'язку із цим справедливість, яка забезпечується державою, явище моральне, а не тільки політичне, той держава – явище морально-політичне. Конкретні причини виникнення й формування держави – це нездатність окремої людини задовільнити свої потреби матеріального змісту /їжа, житло, одяг/ самотійно, без взаємодії з іншими людьми, тобто забезпечити самотійно основу особистої справедливості. Останнє стає можливим в межах загальної /суспільної державної справедливості/. Ідеальна держава – це держава в якій: філософи – як правителі – здійснюють мудре і справедливе управління. Тут мудрі аристократи постають як найкращою частиною суспільства, їх головною чеснотою є мудрість.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбенко К. П., Справедливість як соціальний екзистенціал громадянського суспільства. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук (доктора філософії) за спеціальністю 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2020.) 205 с.
2. Житник О. О., Філософські та методологічні проблеми права, № 1, 2014 58-66.
3. Пасічніченко С. В., Соціальна політика і соціальна справедливість / С. В. Пасічніченко / Наукові записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2013. Т. 26 (65). № 2-2. С. 53-60.
4. Пашаєва А., Юридичний і філософський аналіз поняття «справедливість» у філософії права. Юридичний вісник 1 (38) 2016 С. 40-46.
5. Платон, Держава (2024) / пер. з англ. і прим. О. Стребницька. Харків: Фоліо, 2024. 383 с.
6. Ролз, Джон. Теорія справедливості / Пер.з англ. О. Мокровський: К: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 822 с.

REFERENCES

1. Gorbenko K.P. Justice as a Social Existential of Civil Society. Manuscript. The dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 09.00.03 «Social Philosophy and Philosophy of History». Zaporizhzhia National University. Zaporizhzhia, 2020.
2. Zhytnyk, O. (2014). Philosophical and Methodological Problems of Law, 1, 58-66 [in Ukrainian].
3. Pasichnichenko, S. (2013). Social Policy and Social Justice. Scientific Notes of the V.I. Vernadsky Taurida National University. Series: Legal Sciences. Vol. 26 (65). No. 2-2, 53-60 [in Ukrainian].
4. Pashaieva, A. (2016). Legal and philosophical analysis of the concept of 'justice' in the philosophy of law. Legal Bulletin, 1 (38), 40-46 [in Ukrainian].
5. Plato (2024). The Republic. 383 [in Ukrainian].
6. Rawls, J. Theory of Justice: Original Edition. Google Books. <https://surl.li/zorwzs>

Savytska Inna Volodumirivna

PhD (Philosophy), Assoc. Prof.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

15, Heroes of Defense str., Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-3795-0427

Stadnyk Borys Mykolayovych

PhD Student

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

15, Heroes of Defense str., Kyiv, Ukraine

orcid.org/0009-0008-7988-2005

PLATO'S CONCEPTUALIZATION OF JUSTICE

Background. *The fundamental value component of human existence, such as justice, is being actualized in today's globalized world. The value basis of human life became the aspiration to justice of various statesmen, both now and in the historical past. Thinkers of different eras dreamed about it and tried to determine its essence. The concept of justice is multifaceted and multiaspect, it is a regulator of the fundamental foundations of social development. In this context, a historical and philosophical attempt to find the sense of justice in the problems of the development of human society is appropriate. In its essence, Plato's ethical justice is related to the constitution of the state, which is the most important form of organizing social existence.*

The purpose of the article is to identify the main moral and ethical values of justice in work by "The Republic" as a regulator of social existence.

Methods. *The functional method when interpreting the role of the state in the formation of moral and ethical values inherent in the concept of "justice" was applied to implement the research tasks. Content analysis was used when analyzing dialogues on the idea of justice in society. Historical*

and logical, as well as retrospective, which provided the disclosure of the interconnections and relationships of the basic components of the socio-philosophical dimension of justice.

Results. The nature of justice and injustice is revealed in the "state," or in its "individual citizen". Valuable becomes the behavioural mechanism that must be implemented by the rulers of the modern Russian Federation, the aggressor country. A just person does not allow others to interfere with each other; but arranges his own inner life, is his own master and his own law, and is also at peace with himself. Injustice should be a struggle of three principles: aggression, interference, and rebellion of a part of the soul against the whole, the assertion of illegal power. In the state of the future, rulers need to create a life that is different and better than the life of an ordinary ruler in order to govern effectively.

Conclusions. Justice for Plato is a state of social harmony in which everyone performs their own function, without trying to "encroach" on the functions of others. This is the ideal that should be strived for both in society and in the soul of the individual, thus ensuring well-being and order. It is, in its essence, a reflection of the idea of order in the world, both in the social and individual dimensions. Plato saw the main reason for destroying social customs and attitudes in the "ownership instincts of people." The search for the foundations of coexistence of the rich and the poor, minimizing conflicts, is possible through the coordination of needs, interests, and values, which leads to social harmony of all segments of the population, especially warriors and rulers. Plato's understanding of justice allows for inequality in power and privileges without calling such inequality unjust. Plato's understanding of the implementation of justice prerequisite the existence of the state, its activities are based on moral and ethical values.

Key words: justice, state, injustice, virtue, welfare, citizens, interests, social customs.